

SCI-CONF.COM.UA

**SCIENCE AND TECHNOLOGY:
PROBLEMS, PROSPECTS
AND INNOVATIONS**

**PROCEEDINGS OF VII INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
APRIL 13-15, 2023**

**OSAKA
2023**

SCIENCE AND TECHNOLOGY: PROBLEMS, PROSPECTS AND INNOVATIONS

Proceedings of VII International Scientific and Practical Conference

Osaka, Japan

13-15 April 2023

Osaka, Japan

2023

UDC 001.1

The 7th International scientific and practical conference “Science and technology: problems, prospects and innovations” (April 13-15, 2023) CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2023. 498 p.

ISBN 978-4-9783419-1-4

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Science and technology: problems, prospects and innovations. Proceedings of the 7th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2023. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/vii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-science-and-technology-problems-prospects-and-innovations-13-15-04-2023-osaka-yaponiya-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: osaka@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2023 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2023 CPN Publishing Group ®

©2023 Authors of the articles

ARCHITECTURE

38. *Тюрікова О. М., Недошитко О. М., Бакун А.* 210
НАПРЯМКИ ФОРМОУТВОРЕННЯ В АРХІТЕКТУРНО-
ДИЗАЙНЕРСЬКОМУ ПРОЕКТУВАННІ СУЧАСНОГО ЕТНО-
СЕРЕДОВИЩА

ASTRONOMY

39. *Vidmachenko A. P.* 217
COORDINATES AND NAMES OF SURFACE DETAILS ON MARS

PEDAGOGICAL SCIENCES

40. *Breslavska H.* 227
PEDAGOGICAL DESIGN AS A DIRECTION OF EXTRA-AUDIT
WORK
41. *Ryzhkova S., Sarychev O.* 241
VISUAL AND AUDITORY LEARNING STYLES IN ENGLISH
TEACHING
42. *Базиляк Н. О.* 245
ДЕРЖАВНА ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬНО-ВЛАДНИХ ВІДНОСИН:
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ІТАЛІЇ
43. *Гарбар С. В., Вознюк М. Ю.* 250
МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНІ ЗАСОБИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
44. *Задоріна О. М., Задорін В. В.* 258
ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРОГРАМНИХ ЗАСОБІВ
ТА ІКТ ПРИ НАВЧАННІ МАТЕМАТИКИ
45. *Кравчук О., Криськів М.* 266
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ
ПРАВОПИСНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК НА УРОКАХ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
46. *Перебейнос В. Б., Пакулин С. Л., Феклистова И. С.,
Пакулина А. С.* 275
ОСОБЕННОСТИ ПОДГОТОВКИ И УЛУЧШЕНИЕ
РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ СОРЕВНОВАТЕЛЬНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БОЕВЫХ САМБИСТОВ
47. *Пристайко Х., Криськів М.* 286
РОБОТА НАД ПУНКТУАЦІЄЮ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛІВ
ПРОГРАМИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
48. *Романюк В. Л., Гладка І. А., Гончарова Т. В.* 295
ДИСКУСІЯ ЯК ОДИН ІЗ МЕТОДІВ ІНТЕРАКТИВНОГО
НАВЧАННЯ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ
МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРАВОПИСНИХ
УМІНЬ І НАВИЧОК НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Кравчук Оксана,

магістрантка

факультету філології та журналістики

Тернопільського національного педагогічного

університету імені Володимира Гнатюка

Криськів Мирослава,

кандидат педагогічних наук, викладач

кафедри української мови і методики її навчання

Тернопільського національного педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

Анотація. У статті розглянуто психолого-педагогічні засади вивчення правописних умінь і навичок на уроках української мови, зокрема під час вивчення теми «Дієприкметник». З'ясовано основні передумови, що забезпечують формування правописних умінь та під час вивчення дієприкметників; здійснено аналіз основних методів і прийомів навчання орфографії.

Ключові слова: психолого-педагогічні умови, правопис, орфографія, орфографічна навичка, метод, прийом.

Процес оволодіння правописними уміннями та навичками має складну багатоопераційну та багаторівневу психологічну структуру, яка передбачає сформованість багатьох дій та операцій.

Формування правописних умінь і навичок є тривалим процесом і потребує використання системи орфографічних вправ. Важливою умовою ефективності цієї системи є розуміння вчителем її вимог, його вміння підбирати види вправ відповідно до етапу сформованості орфографічних навичок та лінгвістичної природи орфограм, формувати уміння самостійно

використовувати знання під час вирішення орфографічних задач.

Орфографічні уміння та навички формуються за допомогою методів і прийомів навчання орфографії. Методика вивчення орфографії та пунктуації базується на таких методах: слово вчителя (розповідь, пояснення); бесіда; спостереження; аналізу мовних явищ; вправи.

Орфографічна грамотність є невід'ємною частиною загальномовної грамотності, що забезпечує точність вираження думки та взаєморозуміння. Вона формується на основі засвоєння теоретичних положень про мовні явища, практичні знання та уміння із фонетики, граматики, лексикології та синтаксису.

Як зазначалося вище, орфографічні навички – це інтелектуальні навички, структура яких включає ряд простих дій:

- помітити орфограму та пунктограму (орфографічна та пунктуаційна пильність);
- визначати її тип (місце орфограми в слові: корінь, суфікс, префікс);
- пригадати правило написання орфограми та пунктограми (застосування теоретичних знань);
- записати орфограму відповідно правилу – використати це правило (розв'язати орфографічну задачу);
- здійснювати контроль над орфограмою.

Першим компонентом орфографічних навичок є вміння бачити орфограму, тобто розрізняти звуковий і графічний склад слова.

Успішне оволодіння цим навиком передбачає формування уявлень про звукобуквений склад слова та уміння учнів помічати у власному мовленні різні типи фонем, які входять до складу однієї й тієї ж морфеми. Здатність бачити чергування звуків тісно пов'язана з формуванням слухового аналізатора, а саме: слухового сприйняття, слухової уваги та пам'яті.

Основним аналізатором першого компонента орфографічних навичок є слуховий. Побачити орфограму у слові можливо завдяки сформованості орфографічної пильності, яка є найскладнішим умінням орфографічної навички.

Ще одним структурним компонентом орфографічних навичок є вміння визначати тип орфограми та пунктограм. Забезпечення цієї здатності залежить від сформованості морфологічного аналізу та достатнього рівня володіння лінгвістичними знаннями про морфемний розподіл слів. Все це дозволить цілеспрямовано, на усвідомленому рівні визначити, пізнавальну ознаку орфограми та пригадати, до якої орфографічної групи вона відноситься.

Визначивши тип орфограми, варто пригадати правило в якому, використовуючи засвоєні на уроках української мови теоретичні знання з розділу орфографія та пунктографія, відповідним чином записують слово, тобто розв'язують правописну задачу в основі якої лежить орфографічна дія, що виконується за певним алгоритмом. Провідним процесом цієї навички є оперативна пам'ять й зорова увага. На цьому етапі вводяться теоретичні знання та автоматизуються орфографічні дії, цей етап є складним і тривалим.

Таким чином, четвертим компонентом орфографічних навичок є розв'язання орфографічної задачі. У цьому процесі актуалізуються розумові дії, такі: як аналіз, синтез, абстрагування тощо. Тут головна роль належить мовно-руховому аналізатору.

Останнім компонентом орфографічних навичок є самоконтроль. Згідно з дослідженнями Н. Алгазіної, пам'ять забезпечує один з основних структурних компонентів самоконтрольної дії – операцію порівняння, без якої неможливо виконати акт письма та операцію співставлення [1]. Поступово сформована операція стає автоматизованим інструментом для виконання складних дій - транслювання власної думки у писемній формі.

Важливою передумовою формування орфографічних навичок є розвиток процесу абстракції. Вона базується переважно на методах звуко-буквеного аналізу, синтезу, уявлень, вмінні оперувати граматичними поняттями (звук, буква, слово і т. ін.). Розглянемо це на прикладі вивчення дієприкметника.

Дієприкметник – це форма дієслова, що виражає ознаку предмета за дією і відповідає на питання *який? яка? яке? які?* Наприклад: документ *підписаний* керівником; давно *укладені* угоди; *накреслені* плани співробітництва.

Дієприкметник як особлива форма дієслова має такі характеристики:

- особлива семантика (вказує на ознаку предмета за дією);
- граматичні форми роду, числа, відмінка, виду, часу;
- синтаксичні ознаки (виконують функцію означення, рідко є присудком у реченні, можуть містити при собі залежні слова – додаток і обставину);
- стилістичні властивості (книжний характер).

У лінгвістичній літературі дієприкметники розглядаються по-різному: деякі лінгвісти вважають його окремою частиною мови; в університетських і шкільних підручниках традиційно дієприкметники обмежуються особливою формою дієслова. У процесі вивчення дієприкметника виникають труднощі у засвоєнні незнайомої раніше конструкції і форми. За семантичними ознаками, словозміною, синтаксичною функцією тощо дієприкметники дуже близькі до прикметників, часто стають прикметниками, тому відмінність між прикметниками та дієприкметниками необхідно проводити особливо важливо вдумуючись.

Основні ознаки, які відрізняють дієприкметники від прикметників:

- різниця у значенні (постійна й тимчасова ознака): *люблю квашені яблука* і *наквашені яблука*;
- у дієприкметників наявні залежні іменники і дієслова: *колекція вишитих рушників* і *вишиті власними руками рушники*;
- різниця в наголосі (дієприкметники мають наголошений корінь, а прикметники – суфікси): *варений* і *варений*, *копчений* і *копчений*.

Необхідно розрізняти дієприкметники і прикметники, утворені від дієслівних основ. Відрізняються вони в основному особливостями творення. Так наприклад: слово *стиглий* – прикметник, оскільки складається від безпрефіксальної основи (пор.: *стигли яблука* – *достигли яблука*); слово *співучий* являється прикметником, адже утворений він від основи інфінітива, а не теперішнього часу (пор.: *співати* – *співучий*, *співають* – *співаючий*); слова: *переможний*, *передплатний* – є прикметниками, тому що, суфікс -н-, стоїть після приголосного, а не -ен-, який додається до основи на *и*, *і* або приголосний

(пор.: *перемогти – переможний, перемогти – переможений*). Виконуючи вправи на розрізнення дієприкметників і спільнокоренових прикметників, важливо пам'ятати про зазначені вище відмінності.

Обмежена абстракція значення дієприкметників ускладнює співвідношення значення з явищами дійсності, а це викликає труднощі в засвоєнні їх граматичних категорій. Результатом може бути несформованість граматичних і мовленнєвих навичок. Особливу увагу під час вивчення дієприкметників варто приділяти спрямуванню на виробленню навичок спонтанного вживання дієприкметникових форм і конструкцій у мовленні учнів, формуванню артикуляційних та інтонаційних навичок.

Важливо зазначити, що за допомогою дієприкметника можна економно висловлювати думки, його використання збагачує ваше мовлення, робить його яскравішим, творчим, образнішим. Аналіз конкретних умов уживання дієприкметників, доцільності та доречності їх використання у мовленні, добір синтаксичних синонімів – все це має сприяти вирішенню завдання інтенсифікації процесу правильного вживання дієприкметників у мовленні. Цілеспрямована мета завдання, вдумливий аналіз мовних фактів дозволяють свідомо засвоювати інформацію про дієприкметник.

Орфографічні уміння й навички формуються за допомогою методів і прийомів навчання орфографії. Методи навчання орфографії переважно включають такі прийоми: слово вчителя (розповідь, пояснення); бесіда; спостереження та аналіз мовних явищ; вправи. Ці методи використовуються при оволодінні лінгвістичними теоріями з теми «Дієприкметник» та їх утворення на основі орфографічних умінь і навичок.

Слово вчителя (розповідь, пояснення) – метод зв'язного усного викладу вчителем змісту навчального матеріалу. Для ілюстрації використовуються яскраві приклади. Цей метод слід використовувати при вивченні активних і пасивних дієприкметників, особливо їх творення. Учитель утворює дієприкметники, які ілюструють сказане (записане на дошці) відповідними прикладами: *палають-палаючий, лежать-лежачий, дозріти-дозрілий*.

Застосовуючи метод розповіді, учитель звертає увагу учнів на такий факт: утворені від перехідних дієслів активні дієприкметники недоконаного виду на зразок «виконуючий пісню артист» не відповідають нормам сучасної української літературної мови; слід казати: *артист, який виконує пісню*.

Метод спостереження, аналізу явищ (з елементами проблемного навчання) поступово наближає учнів до самостійного розв'язання навчальних проблем. Спостереження за лінгвістичними матеріалами допомагає учням зрозуміти природу мовних фактів, явищ і процесів, зрозуміти їх взаємозв'язки та теоретичні висновки, зроблені з них. У процесі спостереження найчастіше використовуються такі узагальнені інтелектуальні прийоми: аналіз, порівняння, виділення головного, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, узагальнення, конкретизація.

До пошукового засвоєння знань, формування умінь і навичок належить розв'язування учнями проблем і проблемних ситуацій, застосування знань у нестандартних умовах тощо. Проблемні ситуації виникають, коли учень відчуває, що йому недостатньо знань для вирішення поставленої задачі. Усвідомлення, що відсутність наявних знань вимагає додаткової інформації, викликає пошук шляхів досягнення своїх цілей.

Важливу роль у процесі формування орфографічних умінь і навичок учнів відіграє метод вправ. Вправи – це послідовні дії та операції, які виконуються багаторазово для набуття необхідних практичних умінь і навичок. Лінгводидактами розроблена спеціальна система вправ у навчанні орфографії [3].

Усі зазначені види вправ застосовуються на уроках формування орфографічних умінь і навичок у процесі вивчення дієприкметника в 7 класі. Найважливішою умовою міцного засвоєння теорії, що стосується правопису дієприкметника, та вироблення необхідних практичних умінь і навичок є використання на тому чи тому етапі уроку певного виду орфографічних вправ або їх поєднання.

Основна форма абстракції засвоюється, коли дитина знаходить у слові

окремий граматичний елемент, розуміє лексичне значення окремих морфем, але не розрізняє їх. Побудова повних асоціацій вимагає паралельних потоків сенсорних (звукових) і розумових форм аналізу, заснованих на зв'язках між звуковими формами, лексичними і граматичними значеннями, опосередкованих другою сигнальною системою.

Необхідними передумовами формування лінгвістичних узагальнень є сформованість таких операцій: порівняння, співставлення, визначення спільного та відмінного, симультанний (одночасний, нерозчленований) та сукцесивний (послідовний) аналіз та синтез.

Сформованість сенсорно-перцептивного рівня мовленнєвого сприймання є важливішою передумовою засвоєння мовних узагальнень, необхідних для оволодіння орфограмами (перевірка ненаголошених голосних у корені також передбачає одночасне співставлення кореневих морфем перевірного слова та слова, що підлягає перевірці).

Засвоєння правописних навичок відбувається, згідно теорії П. Я. Гальперіна, за етапами формування розумової дії [2]. М. Р. Львов розробив та докладно описав модель засвоєння процесу засвоєння правил правопису [4]. Оволодіння орфографічними навичками можливе за умов достатнього розвитку таких психологічних процесів як: запам'ятовування, збереження та відтворення.

У свою чергу в психологічній літературі зазначено, що мислення, систематизація, узагальнення значно полегшують роботу пам'яті. Важливою передумовою вивчення орфографічних правил є підготовка дитини до мовного розвитку. Мовлення відіграє важливу роль у пізнавальній діяльності дітей і дорослих. Формування усного мовлення впливає на засвоєння учнями писемного мовлення, орфографії. Отже, розвиток орфографічних навичок базується на розвитку елементарних мовних узагальнень (фонетичних, морфологічних, синтаксичних), що утворюються шляхом зіставлення образів слів (слухових із зоровими, зорових із зоровим) та зіставлення лексичних і граматичних значень слів.

Крім того, узагальнення базується на активізації засвоєних знань і навичок (уміння розрізняти, голосні та приголосні, виділяти наголошений та ненаголошений голосний, наголошений та ненаголошений склад, змінювати форму слова, встановлювати зв'язки в словосполученнях та реченнях).

Узагальнюючи, можна зробити такі висновки.

1. Формування складових правописної навички передбачає певний рівень володіння всіма системами мови (фонетичною, морфологічною, лексичною, синтаксичною), а також діями та операціями з мовними знаками на мимовільному і довільному рівнях.

2. Основними передумовами, що забезпечують формування правописних умінь та навичок є такі мовні та мовленнєві структури:

- фонематичні уявлення, відповідні мовним нормам;
- парадигматична організація мовних одиниць на всіх рівнях мови;
- значення словотворчих і формоутворюючих елементів мови; - різноманітні типи словотворчих моделей;
- достатній обсяг словника похідних слів.

3. Засвоєння даних мовних знань можливе лише в процесі формування таких практичних дій та операцій з мовними знаками, як: спрямування уваги на формальні одиниці мови; усіх видів практичного мовного аналізу (фонетичного, морфологічного, семантичного і синтаксичного) на мимовільному і довільному рівнях; операції зіставлення і порівняння слів за звучанням і значенням.

4. Недорозвинення мовлення здійснює негативний вплив на формування знань, умінь та навичок орфографічно правильного письма. Становлення навичок правопису характеризується не лише збільшенням часу засвоєння орфографії, а й порушенням усього його перебігу.

Унаслідок недорозвиненого мовлення, несформованості немовленнєвих функцій залишаються незасвоєними або до кінця неавтоматизованими ряд операцій, алгоритмів правописних дій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія. Київ : Либідь, 2003. 336 с.
2. Варзацька Л., Кратасюк Л. Інтерактивні методи навчання. *Дивослово*. 2005 №2. С. 5–6.
3. Грищенко, А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова: текст. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Вища школа, 2007. 493 с.
4. Кучерук О. Технології мовленнєвого розвитку школярів. *Дивослово*. 2008. №10. С. 3–5.
5. Плющ М. Я. Граматика української мови: у 2 ч. Морфеміка. Словотвір. Морфологія: підручник. Ч. 1. Київ : Вища школа., 2005. 286 с.